

Nikolaj Onufrijevič LOSSKIJ, *Vrijednosti i biće. Etika vrijednosti i carstvo Božje (s ruskog izvornika preveo Slavko Platz), Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 2002., 144 str.*

Autor ove knjige Nikolaj Onufrijevič Losskij (1870.–1965.) ruski je filozof kršćanske usmjerenosti koji je uz Nikolaja Berdjajeva najznačajnije obilježio 20. stoljeće u ruskoj filozofiji, ali istodobno onaj koji je najdublje zašao u zapadnu filozofsku tradiciju: dobro ju je poznavao, promišljao i izrazio na vlastiti način u svom vrlo dugom i plodnom filozofskom djelovanju i životu. Svoju filozofsku karijeru započeo je u Rusiji — ondje je kao profesor već bio poznat i utjecajan, a nakon izgnanstva 1922. godine nastavio je kao sveučilišni profesor djelovati na Zapadu, gdje je mijenjao sveučilišta slijedeći globalna politička zbivanja: živio je u Pragu, New Yorku i u Parizu, gdje se i skončao njegov život. Kao vrlo plodan i sveobuhvatan filozofski pisac bavio se spoznajnom problematikom i, u vezi s tim pitanjem, spoznajom Božje egzistencije i etičkih vrijednosti, pokušavajući pritom ujediniti obje tradicije: zapadnu i domaću rusku.

U uvodu ovog hrvatskog izdanja predvoditelj djela Slavko Platz na prvih tridesetak stranica donosi kratki pregled povijesnih okolnosti razvoja i specifičnih posebnosti ruske filozofije, religioznosti i književnosti, kao i kratki prikaz utjecaja zapadne filozofije, odnosno klasičnog njemačkog idealizma. Potom donosi i kratki pregled sveukupne filozofije samog autora. Ovaj će uvod domaćem čitatelju biti veoma koristan jer je riječ o filozofu koji našoj javnosti nije odviše poznat.

Ova se knjiga ne može čitati kao sporadično odabrano filozofsko štivo. Potrebno je poznavanje filozofskog naslijeđa i autora koji su govorili o ovoj temi, ali također dobro bi došlo i upoznavanje s ostalim njegovim djelima na koje on sam često upućuje, pa i ruskih autora

uopće, kojih na hrvatskom jeziku imamo premalo. Autor se u govor o vrijednosti upušta najprije donoseći prikaz filozofskih učenja s kojima želi polemizirati ili od njih krenuti analizirajući ih. Kreće od psiholoških teorija koje su svojedobno bile raširene i koje su vrijednost smještale u subjekt; u poželjnost objekta po subjektu (Ehrenfels); značenje koje za subjekt ima sadržaj osjećaja i misli povezan s objektom (Kreibig); u naš odnos prema njemu (Meinong) ili pak u poseban odnos, zapravo poredanost koja postoji među subjektom vrijednosti i čuvstvom vrijednosti.

Pokazujući kritičkim analizama manjkavost ovih teorija, Losskij potom donosi i druge teorije. Posebno pridaje pozornost Schelerovom učenju koje vrijednosti daje posve objektivan karakter. No ni ova se teorija nije uspjela održati pred njegovom analizom: on pak pokazuje da su kakvoće na koje Scheler ukazuje ipak samo dopunske vrijednosti, odnosno simptomatične prema vrijednostima njihovih nositelja. Losskij se, naprotiv, svojim mišljenjem više približava starim autorima kao što su Dionizije Areopagit, Augustin, Albert Veliki i Toma Akvinski: »Sve što jest, ukoliko jest, jest dobro.« (»In quantum est quidquid est, bonum est.«)

Značaj Losskijevog razmišljanja ipak nije samo u tom približavanju starim autorima: on napušta govor o vrijednosti bića u usporedbi s nebitkom. Prihvata samo odnos vrijednosti i apsolutne punine bitka te govori o pozitivnoj vrijednosti, i to ne u njezinom odnosu prema nebitku, nego jedino u odnosu prema punini bitka. Potom se pita koji su uvjeti mogućnosti vrijednosti bića. Kroz suptilnu analizu pronalazi da se oni nalaze u ustrojstvu bića koje se sastoji u tome da je »ja« immanentan u svim svojim očitovanjima i da oni za njega postoje. U tom ustrojstvu sadržani su najvažniji uvjeti vrijednosti: povezanost događaja odnosima, njihovo transcendiranje, njihovo postojanje za subjekt kroz njegovo doživ-

ljavanje tih događaja, odnosno postojanje svijesti kojoj se vrijednost očituje.

Za Losskijeva filozofska razmatranja specifično je da u njih često hrabro i otvoreno pokušava uklopiti elemente kršćanskih dogmi. U prethodno postavljenom problemu ističe kako sukladno kršćanskoj objavi apsolutna punina bića jest ne jedno, nego tri individualna počela: Bog Otac, Bog Sin Logos i Bog Duh Sveti, koja se u kršćanskoj dogmi zamišljaju kao prožimljujući, tako da je njihova apsolutna punina bića nešto jedno i jedinstveno.

Govoreći o apsolutnim vrijednostima, zaključuje kako ne postoji samo jedna apsolutna vrijednost, pa niti samo jedna vrsta apsolutnih vrijednosti: postoje, naime, sveobuhvatne (apsolut — ovdje spada Bog, kao i svaka osoba presvetog Trojstva) i djelomične vrijednosti (sve druge osobe ukoliko pripadaju Carstvu Božjem). Pomoćne pak vrijednosti, koje su prisutne u ovom materijalnom svijetu i koje imaju karakter samo sredstva za ostvarenje neke potvrđne vrijednosti, nestaju u Carstvu Božjem: moguće su samo u carstvu bića gdje postoje raspadi i osiromašenja, ma kako se visoko nalazile na stupnju ljudske evolucije — tehnološke, znanstvene ili kulturne. Mi te apsolutne vrijednosti ovdje slutimo isto tako preko pomoćnih vrijednosti: apsolutnu ljepotu preko fascinirajućih ljepota ovoga svijeta, no ipak, mi se u njima divimo i napajamo apsolutnim vrijednostima koje slutimo.

Na posljetku, u glavi četvrtoj riječ je još o subjektivno–psihičkom doživljavanju vrijednosti. Govor je to o vrijednosti i osjećaju vrijednosti, kako bi se sada ipak definitivno pojasnile dileme s početka gradiva koje su se zametnule analizom subjektivističkih i psiholoških teorija. Potom s obzirom na svrhu i značenje vrijednosti kao nečega što bi trebalo određivati naš odnos prema njoj, potrebno je bilo razjasniti i odnos vrijednosti i volje: kako se ona jednom u njoj začimlje, a drugi put ne; to jest: je li vrijednost

neka sila po kojoj se refleksno rađa volja ili ipak postoji prostor slobode u kojem ona nije određena? Ovom završnom filozofskom analizom autor pokazuje kako ipak, sukladno kršćanskom nauku, u sustavu vrijednosti nema prinudne sile, a niti aktualne veze, nego apsolutne vrijednosti posjeduju nutarnje dostojanstvo i stoga ljubeći ih, mi spoznajemo da je naša ljubav nutarnja obveza kojoj se prema volji određujemo.

Značaj i doprinos cjelokupnog djelovanja ovog osobitog filozofa, kao i ovog djela, možda najjasniju potvrdu ima u zanimljivoj činjenici da je njegov sin Vladimir Nikolajevič Losskij (1905–1958.), također vrsni mislilac kojem je filozofske temelje svakako omogućio otac Losskij, uvršten među četiri ruska mislilaca koje papa Ivan Pavao II. u svojoj enciklici *Fides et ratio* izričito spominje kao one koji su posebno razrađivali problem međudnosa vjere i uma u ruskoj duhovnoj tradiciji. O tome je prevoditelj ove knjige Slavko Platz, inače umirovljeni profesor filozofije na Teološkoj školi u Đakovu, svojedobno pisao u ovom časopisu S. Platz, Uloga i odnos vjere i uma u ruskoj religijskoj filozofiji, *Obnovljeni život* (55) 1 (2000) str. 81–90.

Ivan MANDURIĆ

Ante MATELJAN, *Otajstvo supatnje*, Sakrament bolesničkog pomazanja, Split, CUS, 2002., 144 str.

Jedno od temeljnih ljudskih iskustava jest patnja, bol. Rijetko tko je pošteđen tog iskustva, nerijetko i iskušenja. Vjerojatno se svaki čovjek pita o podrijetlu i značenju, smislu ljudske patnje i boli. Mnogi su se u svojim razmišljanjima bavili tim pitanjem, ne samo patnik i pravednik Job. Uzročnost, krivnja, odgovornost za patnju i u patnji, duboka su i zahtjevna pitanja koja traže odgovor. Od općenitih razmišljanja i rasprava, ljudi su od davnina shvaćali da je važnije učiniti nešto za onoga koji trpi. Tako